

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રામેશ્વર પ્રસાદ બાગલા

વિરુદ્ધ

કમિશનર ઓફ ઇનકમ-ટેક્સ, યુ.પી., લખનૌ

૨૭ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૭૨

(કે. એસ. હેગડે, પી. જગનમોહન રેડ્ડી, આઈ. ડી. દુઆ અને એચ. આર. ખન્ના,
ન્યાયમૂર્તિઓ)

ઈન્ડિયન ઇનકમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨, કલમ ૬૬(૨)– હાઈકોર્ટ અને સુપ્રિમ કોર્ટની સત્તાઓ અપીલકર્તા તરીકેની નથી પરંતુ માત્ર સલાહકારી છે.

કલમ ૧૦, કલમ ૧૨, (બી) શું કંપનીના નિયંત્રણ અને મેનેજિંગ એજન્સી મેળવવા માટે મૂળભૂત રીતે ખરીદવામાં આવેલા શેરના વેચાણ પર

થયેલ નફો, કેપિટલ ગેઈન્સ તરીકે અથવા શેરના વેચાણ પરના નફા તરીકે કરપાત્ર છે.

અપીલકર્તા-કરદાતા એ. એન્ડ કંપનીમાં ભાગીદાર છે. એક ટેક્સટાઇલ મિલની મેનેજિંગ એજન્સી મેનેજિંગ એજન્ટ્સ (એસ. એન્ડ કંપની) દ્વારા મોટી સંખ્યામાં શેર ખરીદવા અને રોકડના અવેજમાં એ. એન્ડ કંપનીને સોંપવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાએ ૩૧,૨૫૦ શેર ખરીદ્યા. તેટલી જ સંખ્યાના શેર તેમના ભાઈ દ્વારા તેમની તરફેણમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૪૬ માં, અપીલકર્તાએ ૪૩,૭૦૦ શેર વેચ્યા જેના પરિણામે રૂ. ૧,૫૧,૮૨૭ નો નફો થયો. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસર સમક્ષ અપીલકર્તાની દલીલ એવી હતી કે વધારાની રકમ કેપિટલ ગેઈન્સના સ્વરૂપમાં હતી. જોકે, આઈ.ટી.ઓ. એ ઠેરવ્યું કે સદર રકમ સદર એક્ટની કલમ ૧૦ હેઠળ શેરના વેચાણ પરના નફા તરીકે કરપાત્ર છે. ટ્રિબ્યુનલે કેસ આઈ.ટી.ઓ. ને રિમાન્ડ કર્યો. રિમાન્ડ રિપોર્ટ સાથેની અપીલ સુનાવણી માટે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી. તમામ પુરાવાઓને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધા પછી ટ્રિબ્યુનલે ઠેરવ્યું કે શેર સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ તરીકે નહીં પરંતુ મેનેજિંગ એજન્સી અને કંપનીનું નિયંત્રણ મેળવવા માટે ખરીદવામાં આવ્યા હતા. ટ્રિબ્યુનલે વધુમાં ઠેરવ્યું કે શેરના વેચાણ પરનો નફો એ આવક નથી જે કલમ ૧૦ હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર હોય. ત્યારબાદ, ટ્રિબ્યુનલે, હાઈકોર્ટના નિર્દેશ પર કલમ ૬૬(૨) હેઠળ સ્ટેટમેન્ટ ઓફ કેસ તૈયાર કર્યું.

હાઈકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલના તારણો ઉલટાવ્યા અને અપીલકર્તાની વિરુદ્ધમાં ચુકાદો આપ્યો.

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેનું તારણ નોંધતી વખતે પૂરતી સામગ્રી અને પુરાવાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર કરદાતા દ્વારા ટેક્સટાઈલ મિલની મેનેજિંગ એજન્સી અને નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા અને સદર શેર કરદાતાના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ નહોતા. હકીકતનો પ્રશ્ન નક્કી કરવાનું કામ ટ્રિબ્યુનલનું છે અને હાઈકોર્ટે સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળના સંદર્ભમાં ટ્રિબ્યુનલના હકીકતના તારણોની પાછળ જઈ શકે નહીં. હાઈકોર્ટે માત્ર ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા શોધાયેલ કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો કાયદો નક્કી કરી શકે છે. હાઈકોર્ટે અને સુપ્રિમ કોર્ટે, સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટેના ચુકાદા સામેની અપીલમાં, અપીલની કોર્ટ તરીકે રચાયેલ નથી. આ કોર્ટો આવા સંદર્ભોમાં માત્ર સલાહકારી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. માત્ર એવા કિસ્સામાં જ્યાં તારણ કોઈ સંબંધિત પુરાવા પર આધારિત ન હોય અથવા અનુમાન અથવા શંકા પર આધારિત હોય, ત્યાં કાયદાનો પ્રશ્ન ઉભો થાય છે અને હકીકતના તારણોમાં દખલગીરી કરવાની પરવાનગી છે. હાઈકોર્ટે હાલના કેસમાં હકીકતના તારણને બાજુ પર રાખવા માટે ન્યાયી નહોતી.

હકીકતો પર અમારો અભિપ્રાય છે કે શેરના વેચાણ દ્વારા કરવામાં આવેલ નફો કલમ ૧૨ (બી) હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર કેપિટલ ગેઈન છે. ખરેખર તે

કરદાતાની પોતાની ૩૦/૦૩/૧૯૪૯ ના રોજની પત્ર દ્વારા અરજ હતી. રામનારાયણ સન્સ (પ્રા.) લિ. વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇનકમ-ટેક્સ, [૧૯૬૧] ૪૧ આઈ.ટી.આર. ૫૩૪ પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: સિવિલ અપીલ ૧૭૧૮/૧૯૬૯.

અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના મિસેલેનિયસ કેસ ૫૬૧/૧૯૬૩ માં ૨૦/૦૨/૧૯૬૭ ના રોજના ચુકાદા અને હુકમ સામે સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તા તરફે ભગીરથ દાસ, એચ. કે. પુરી, એસ. કે. હિરાજી અને એસ. કે. ધીંગરા.

સામાવાળા તરફે એસ. મિત્રા, બી. ડી. શર્મા અને આર. એન. સચ્ચે.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ ખત્રા દ્વારા આપવામાં આવેલ.

સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા આ અપીલ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે નિર્દેશિત છે જેના દ્વારા સદર કોર્ટે ઇન્ડિયન ઇનકમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨ (જે હવે પછી સદર એક્ટ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૬૬(૨) હેઠળ તેને કરવામાં આવેલા સંદર્ભમાં નીચેના બે પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા હતા:

(૧) શું એવું તારણ કાઢવા માટે સામગ્રી હતી કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર કરદાતા દ્વારા મેનેજિંગ એજન્સી અને કંપનીનું નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા અથવા સદર શેર તેનો સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ હતો?

(૨) જો પ્રશ્નમાં રહેલા શેર કરદાતાના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ ન હતા, તો પણ શું શેરના વેચાણ પર થયેલ નફો સદર એક્ટની કલમ ૧૨-બી હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર કેપિટલ ગેઈન નથી?

પ્રથમ પ્રશ્ન પર, હાઈકોર્ટનો જવાબ એ હતો કે એવું તારણ કાઢવા માટે કોઈ સામગ્રી નહોતી કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર કરદાતા દ્વારા મેનેજિંગ એજન્સી અને કંપનીનું નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સદર શેર કરદાતાના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ હતા. ઉપરોક્ત બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટે પ્રશ્ન નંબર (૨) ના જવાબમાં ઠેરવ્યું કે શેરના વેચાણ દ્વારા કરવામાં આવેલ નફો સદર એક્ટની કલમ ૧૨-બી હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર કેપિટલ ગેઈન હોઈ શકે નહીં.

આ બાબત આકારણી વર્ષ ૧૯૪૭-૪૮ ને લગતી છે, જેના માટે સંબંધિત પાછલું વર્ષ દશેરા વર્ષ ૨૦૦૨-૨૦૦૩ હતું જે ૧૬/૧૦/૧૯૪૫ થી ૦૫/૧૦/૧૯૪૬ સુધીના સમયગાળાને અનુરૂપ હતું.

રમેશ્વર પ્રસાદ બાગલા, કરદાતા-અપીલકર્તા, અગ્રવાલ એન્ડ કંપની પેઢીમાં ૧/૧૬ ભાગ ધરાવતા ભાગીદાર છે. સદર પેઢીમાં ભાગીદારોના છ જૂથો

હતા, જેમ કે, (૧) મોરારકા જૂથ, (૨) ખેતાન જૂથ, (૩) સેક્સરીયા જૂથ, (૪) પોદ્ધાર જૂથ, (૫) બાગલા જૂથ, અને (૬) કાંતિલાલ નહાલચંદ. બાગલા જૂથમાં અપીલકર્તા અને તેમના ભાઈનો સમાવેશ થતો હતો.

મેસર્સ ઈ. ડી. સાસૂન એન્ડ કંપની લિ. ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના મેનેજિંગ એજન્ટ્સ હતા. બાદમાં એક પબ્લિક લિમિટેડ કંપની છે અને મુંબઈમાં કાપડના ઉત્પાદનમાં રોકાયેલી હતી. ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. માં ઓર્ડિનરી અને ડેફર્ડ શેરના મોટા બ્લોકસ મેસર્સ ઈ. ડી. સાસૂન એન્ડ કંપની લિ. અને તેના સહયોગીઓ દ્વારા રાખવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૪૩ માં મેસર્સ ઈ. ડી. સાસૂન એન્ડ કંપની લિ. અને અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીના ભાગીદારોમાંના એક વચ્ચે વાટાઘાટો થઈ હતી. તે વાટાઘાટોના પરિણામે ૨૬/૦૧/૧૯૪૫ ના રોજ એક કરાર થયો હતો જે હેઠળ મેસર્સ ઈ. ડી. સાસૂન એન્ડ કંપની લિ. એ ૦૧/૧૨/૧૯૪૩ થી ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ની મેનેજિંગ એજન્સી અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીને સોંપવા માટે સંમતિ આપી હતી. મેનેજિંગ એજન્સીના વેચાણ માટેનો અવેજ રૂ. ૫૭,૮૦,૦૦૦/- હતો. અગ્રવાલ એન્ડ કંપની ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના રૂ. ૧૦/- ની ફેસ વેલ્યુ ધરાવતા ૧૬,૮૦,૦૦૦ ઓર્ડિનરી શેર અને એક રૂપિયાના વીસ લાખ ડેફર્ડ શેર ખરીદવા માટે પણ સંમત થઈ હતી. ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના કુલ ઇશ્યુ થયેલા શેર રૂ. ૧૦/- ના વીસ લાખ ઓર્ડિનરી શેર અને એક રૂપિયાના પચાસ લાખ ડેફર્ડ શેર હતા. શેરના આ મોટા જથ્થા માટેની કિંમત ઓર્ડિનરી શેર માટે રૂ.

૧૬/૮/- અને ડેફર્ડ શેર માટે રૂ. ૩/- ના દરે ગણતરી કરીને રૂ. ૩,૩૭,૨૦,૦૦૦ નક્કી કરવામાં આવી હતી.

જે સમયે ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના શેરના ઉપરોક્ત મોટા બ્લોકને હસ્તગત કરવા માટે સંમતિ આપવામાં આવી હતી, ત્યારે અગ્રવાલ એન્ડ કંપની પાંચ લાખ ઓર્ડિનરી શેર માટે ચૂકવણી કરવાની સ્થિતિમાં નહોતી જેમાં રૂ. ૮૨,૫૦,૦૦૦ નું રોકાણ સામેલ હતું. તે પાંચ લાખ શેરમાંથી ત્રણ લાખ શેર અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીમાં ભાગીદારોના પોદ્ધાર જૂથના રામકુમાર શિવચંદ્રરાય દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યા હતા. બાકીના બે લાખ શેર ખેતાન જૂથના ભાગીદારો દ્વારા ખરીદવામાં આવ્યા હતા. બે જૂથો, એટલે કે, પોદ્ધાર અને ખેતાન જૂથોએ ૧૯૪૪ સુધી અગ્રવાલ એન્ડ કંપની વતી પાંચ લાખ શેર રાખ્યા હતા. પોદ્ધાર અને ખેતાન જૂથો સાથેની સમજૂતી એવી હતી કે તે શેર અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીના ભાગીદારો દ્વારા તે જ કિંમતે લેવામાં આવશે. જાન્યુઆરી ૧૯૪૫ માં ઉપરોક્ત પાંચ લાખ ઓર્ડિનરી શેર પોદ્ધાર અને ખેતાન જૂથો પાસેથી અગ્રવાલ એન્ડ કંપની દ્વારા લઈ લેવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તા અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીમાં તેમના હિસ્સાના સંદર્ભમાં પાંચ લાખ શેરમાંથી ૧/૧૬ ભાગ એટલે કે ૩૧,૨૫૦ શેર માટે હકદાર હતા. અપીલકર્તાના ભાઈ પણ તેવી જ રીતે તે પાંચ લાખ શેરમાંથી સમાન સંખ્યાના શેર માટે હકદાર હતા. અપીલકર્તાના ભાઈએ સદર ૩૧,૨૫૦ શેરમાંના તેમના અધિકારો અપીલકર્તાની તરફેણમાં છોડી દીધા, જેના પરિણામે અપીલકર્તાએ ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. માં ૬૨,૫૦૦ શેર મેળવ્યા. શેર માટે

૧૯૪૫ માં શેર દીઠ રૂ. ૧૬/૮/- ના દરે ચૂકવણી કરવામાં આવી હતી. આ શેર અગાઉ બોમ્બે ટ્રસ્ટ કોર્પોરેશનના નામે હતા જે સાસૂન ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝ દ્વારા રચવામાં આવેલી કંપની હતી. અગ્રવાલ એન્ડ કંપની દ્વારા ૦૧/૧૨/૧૯૪૩ ના રોજ ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ની મેનેજિંગ એજન્સી સંભાળી લીધા પછી, સદર શેર માર્ચ અને ઓગસ્ટ ૧૯૪૪ વચ્ચે જયપુરમાં રહેતી વિવિધ વ્યક્તિઓના નામે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા. તે વ્યક્તિઓએ સદર શેર ૩૦/૦૧/૧૯૪૫ ના રોજ અપીલકર્તાની તરફેણમાં ટ્રાન્સફર કર્યા. અપીલકર્તાએ તે શેરની કિંમત ચૂકવવા માટે અગ્રવાલ એન્ડ કંપની પાસેથી દસ લાખ રૂપિયા ઉછીના લીધા હતા.

અપીલકર્તા દ્વારા હસ્તગત કરાયેલા ૬૨,૫૦૦ શેરમાંથી, તેણે ૦૩/૦૪/૧૯૪૬ થી ૧૯/૦૭/૧૯૪૬ દરમિયાન સાત લોટમાં ૪૩,૭૦૦ શેર વેચ્યા હતા. બાકીના શેર સંબંધિત વર્ષ દરમિયાન અપીલકર્તાના કબજામાં રહ્યા હતા. ૪૩,૭૦૦ શેરના વેચાણને પરિણામે અપીલકર્તાને રૂ. ૧,૮૦,૨૨૦ નો નફો થયો. વેચાણની ઉપજ ત્યારબાદ અપીલકર્તા દ્વારા સ્વદેશ મિલ્સ લિ., કાનપુરના શેર ખરીદવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તાએ રિટર્નમાં રૂ. ૧,૮૦,૨૨૦ ના નફાનો ખુલાસો કર્યો ન હતો. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસર દ્વારા જારી કરાયેલ નોટિસના જવાબમાં, અપીલકર્તાએ ૩૦/૦૩/૧૯૪૯ ના રોજ પત્ર લખ્યો હતો જેમાં તેણે જણાવ્યું હતું:

"મેં આકારણીની કાર્યવાહી દરમિયાન આપના ધ્યાન પર પહેલેથી જ લાવેલ છે અને પુષ્ટિ કરવા માંગુ છું કે મારી પાસે અમુક શેર વ્યવહાર હતા જેમાં રૂ. ૧,૫૧,૯૨૭/૧/૧૧ જેટલો વધારો થયો છે. કારણ કે તે સર્વસામાન્ય વાત છે કે કરદાતા વ્યવસાય તરીકે શેરમાં કામકાજ કરી રહ્યા નથી, તેથી મૂડીમાં સદર વધારો સામાન્ય રીતે રિટર્નમાં કેપિટલ ગેઇન તરીકે દર્શાવવો જોઈતો હતો પરંતુ મને ખેદ છે કે સદર રકમ દર્શાવી શકાઈ નથી, તેથી પહેલેથી ફાઈલ કરેલા રિટર્નને તે મુજબ સુધારેલ ગણવામાં આવે."

અપીલકર્તાના પત્રમાં ઉલ્લેખિત રૂ. ૧,૫૧,૯૨૭/૧/૧૧ ની રકમમાં ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના ૪૩,૭૦૦ શેરના વેચાણના પરિણામે થયેલા નફાનો સમાવેશ થતો હતો.

ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરે અપીલકર્તાની દલીલને ફગાવી દીધી હતી કે ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ના ૪૩,૭૦૦ શેરના વેચાણ દ્વારા મેળવેલ નફો તે રીતે કરપાત્ર નફો નહોતો, પરંતુ માત્ર કેપિટલ ગેઇન હતો. જે પાછલા વર્ષ સાથે આપણને સંબંધ નથી, તેમાં અપીલકર્તાને શેરના ડીલર તરીકે ગણવામાં આવ્યો ન હતો. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરે સંબંધિત વર્ષ દરમિયાન અપીલકર્તાને શેરમાં ડીલર તરીકે ઠેરવ્યો હતો કારણ કે અપીલકર્તાએ ખૂબ જ વ્યાપક પાયા પર શેરના વ્યવહારો કર્યા હતા. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરે તે મુજબ રૂ. ૧,૮૦,૨૨૦ ની રકમને શેરના વેચાણ પરના નફા તરીકે સદર એક્ટની કલમ ૧૦ હેઠળ કરપાત્ર ગણી

હતી. અપીલમાં એપેલેટ આસિસ્ટન્ટ કમિશનરે ઠેરવ્યું કે ૬૨,૫૦૦ શેર સ્ટોક-
ઈન-ટ્રેડ હતા. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરના તારણને મોટે ભાગે માન્ય રાખવામાં
આવ્યું હતું. કરપાત્ર આવકમાં ઘટાડો કરીને થોડી રાહત આપવામાં આવી હતી.
કરદાતા દ્વારા ઇનકમ ટેક્સ એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલમાં વધુ અપીલ કરવા પર,
૦૧/૦૫/૧૯૫૪ ના રોજ મામલો ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરને રિમાન્ડ કરવામાં
આવ્યો હતો. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરે ત્યારબાદ ૧૨/૦૬/૧૯૫૬ ના રોજ રિપોર્ટ
સબમિટ કર્યો હતો. ઇનકમ ટેક્સ ઓફિસરના રિમાન્ડ રિપોર્ટ સાથેની અપીલ
સુનાવણી માટે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલે,
૨૬/૦૮/૧૯૫૬ ના રોજના હુકમ મુજબ ઠેરવ્યું કે શેરના વેચાણમાંથી મેળવેલ
વધારાની રકમ એવી આવક નથી જે આવકવેરાને પાત્ર હોય. આ નિષ્કર્ષ પર
આવતા ટ્રિબ્યુનલે અવલોકન કર્યું:

"સાસૂનો સાથેના કરારના પરિણામે અગ્રવાલ એન્ડ કંપની દ્વારા
મોટી સંખ્યામાં શેર ખરીદવા પડ્યા હતા. અગ્રવાલ એન્ડ કંપની કેટલીક
મિલોની મેનેજિંગ એજન્સીમાં પણ રસ ધરાવતી હતી જે સદર કરારના
પરિણામે તેમને મળી હતી. અમે વિચારીએ છીએ કે રજૂ કરવામાં આવેલી
હકીકતો પરથી અપીલકર્તા દ્વારા શેરની ખરીદી તે શેરમાં સોદો કરવાના
હેતુથી નહીં પરંતુ મેનેજિંગ એજન્સી અને કંપનીનું નિયંત્રણ મેળવવાના
હેતુથી કરવામાં આવી હતી. અહીં એ પણ નોંધવું જોઈએ કે જો ટ્રાન્સફર
વખતે પ્રવર્તતી કિંમતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે તો, કદાચ, કોઈ નફો

નથી. નફો એટલા માટે દર્શાવવામાં આવ્યો છે કારણ કે ટ્રાન્સફર તે કિંમતે કરવામાં આવી છે જે કિંમતે સાસૂનો દ્વારા મૂળરૂપે શેર વેચવામાં આવ્યા હતા. અમે વિચારીએ છીએ કે આવકવેરા સત્તાવાળાઓ સમક્ષની હકીકતો પરથી ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. માં અપીલકર્તાનું શેર હોલ્ડિંગ સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડની ખરીદી નહોતી જેવું વિભાગ દ્વારા ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. અમે અપીલકર્તાની અપીલ સ્વીકારીએ છીએ અને નિર્દેશ આપીએ છીએ કે આ શેરના વેચાણ પર થયેલ નફો એ આવક નથી જે આવકવેરાને પાત્ર હોય."

ત્યારબાદ સામાવાળા વતી હાઇકોર્ટમાં સ્ટેટમેન્ટ ઓફ કેસ રજૂ કરવા માટે એક અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. સામાવાળાએ ત્યારબાદ સદર એક્ટની કલમ ૬૬(૨) હેઠળ હાઇકોર્ટનો આશરો લીધો. હાઇકોર્ટે ત્યારબાદ ટ્રિબ્યુનલને સ્ટેટમેન્ટ ઓફ કેસ તૈયાર કરવા અને અગાઉ રજૂ કરેલા પ્રશ્નો હાઇકોર્ટને રિફર કરવા નિર્દેશ આપ્યો. પ્રશ્નો રિફર થયા પછી, હાઇકોર્ટે આ ચુકાદાની શરૂઆતમાં જણાવ્યા મુજબ પ્રશ્નોના જવાબો આપ્યા.

અમે અપીલકર્તા વતી શ્રી ભગીરથ દાસ અને સામાવાળા વતી શ્રી સુકુમાર મિત્રાને સાંભળ્યા છે અને અમારો અભિપ્રાય છે કે હાઇકોર્ટના ચુકાદાને ટકાવી શકાય તેમ નથી. હાઇકોર્ટ સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો કે શું ટ્રિબ્યુનલ પાસે એવા તારણ પર પહોંચવા માટે સામગ્રી હતી કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર અપીલકર્તા દ્વારા ઇન્ડિયા

યુનાઈટેડ મિલ્સ લિ. ની મેનેજિંગ એજન્સી અને નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા. હાઈકોર્ટના ચુકાદાના અવલોકન પરથી જણાય છે કે હાઈકોર્ટે આ પાસા પર ચર્ચા કરી નથી. તેનાથી વિપરિત, હાઈકોર્ટે સીધી રીતે બાબત સાથે એવી રીતે વ્યવહાર કર્યો જાણે કે તેણે પોતે જ આ મુદ્દા પર સ્વતંત્ર તારણ પર પહોંચવાનું હોય કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર અપીલકર્તા દ્વારા મેનેજિંગ એજન્સી અને કંપનીનું નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા કે કેમ. હાઈકોર્ટનો આ અભિગમ સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલો હતો અને કાયદા દ્વારા સમર્થિત નહોતો. હકીકતના પ્રશ્નો નક્કી કરવાનું કામ ટ્રિબ્યુનલનું છે, અને સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટ ટ્રિબ્યુનલના હકીકતના તારણોની પાછળ જઈ શકે નહીં. હાઈકોર્ટ માત્ર ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા શોધાયેલ હકીકતોને લાગુ પડતો કાયદો નક્કી કરી શકે છે. હાઈકોર્ટ અને સુપ્રિમ કોર્ટ, સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળ આપેલા હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામેની અપીલમાં, ટ્રિબ્યુનલના હુકમ સામે અપીલની કોર્ટ તરીકે રચાયેલ નથી. આ કોર્ટો આવા સંદર્ભોમાં માત્ર સલાહકારી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટ, જોકે, એ પ્રશ્નમાં જઈ શકે છે કે શું ટ્રિબ્યુનલનો હકીકતના પ્રશ્ન પરનો નિષ્કર્ષ સંબંધિત પુરાવા પર આધારિત છે. જો હાઈકોર્ટને જણાય કે ટ્રિબ્યુનલના હકીકતના તારણને સમર્થન આપવા માટે આવો કોઈ પુરાવો નથી, તો આ સંજોગો કાયદાનો પ્રશ્ન ઉભો કરશે અને સંદર્ભમાં તેની ચર્ચા કરી શકાય છે. એ પણ સુસ્થાપિત છે કે જ્યારે ટ્રિબ્યુનલ એવી સામગ્રી પર કામ કરે છે જે

તપાસ માટે અસંગત હોય અથવા એવી સામગ્રીને ધ્યાનમાં લે છે જે આંશિક રીતે સુસંગત અને આંશિક રીતે અસંગત હોય અથવા તેનો નિર્ણય અંશતઃ અનુમાન, અટકળો અને શંકાઓ પર અને અંશતઃ પુરાવા પર આધારિત હોય, ત્યારે તેવી પરિસ્થિતિમાં કાયદાનો મુદ્દો ઉભો થાય છે અને ટ્રિબ્યુનલના તારણમાં દખલ કરી શકાય છે. તારણમાં દખલ ત્યારે પણ કરી શકાય છે જો તે એટલું અતાર્કિક જણાય કે ન્યાયિક રીતે કામ કરતી અને સંબંધિત કાયદાની યોગ્ય રીતે જાણકારી ધરાવતી કોઈ પણ વ્યક્તિ તે તારણ પર પહોંચી શકે નહીં. આ કેસમાં ટ્રિબ્યુનલના હકીકતના તારણમાં દખલગીરીને ન્યાયી ઠેરવતા સંજોગોમાંથી એક પણ અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. આવા કોઈ પણ સંજોગોની ગેરહાજરીમાં, અમારા મતે હાઇકોર્ટ ટ્રિબ્યુનલના હકીકતના તારણમાં દખલ કરવા માટે ન્યાયી નહોતી. હકીકત એ છે કે હાઇકોર્ટે પુરાવાઓની પ્રશંસા પર ટ્રિબ્યુનલ કરતા હકીકતનો અલગ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હોત તો પણ તે ટ્રિબ્યુનલના તારણમાં દખલગીરી કરવાનું કારણ ન બની શકે.

ટ્રિબ્યુનલે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા કે અપીલકર્તા દ્વારા પ્રશ્નમાં રહેલા શેરની ખરીદી ઇન્ડિયા યુનાઇટેડ મિલ્સ લિ. ની મેનેજિંગ એજન્સી અને નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી કરવામાં આવી હતી અને તે શેર સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ તરીકે ખરીદવામાં આવ્યા નહોતા, સંખ્યાબંધ સંજોગોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા એવું જાણવા મળ્યું હતું કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર સાસૂનો દ્વારા અગ્રવાલ એન્ડ કંપનીને વેચવામાં આવેલા લોટમાંથી હતા. એવું પણ જાણવા મળ્યું હતું કે શેર

અપીલકર્તાને તે મૂળ કિંમતે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા જે કિંમતે સાસૂનો દ્વારા આ શેર વેચવામાં આવ્યા હતા અને તે કિંમતે નહીં જે ટ્રાન્સફર વખતે પ્રવર્તતી હતી. ટ્રિબ્યુનલે વધુમાં જાણવા મળ્યું કે ૬૨,૫૦૦ શેર અગ્રવાલ એન્ડ કંપની દ્વારા મૂળરૂપે ખરીદવામાં આવેલા કુલ શેરમાં અપીલકર્તાના હિસ્સાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. તે તારણોના પ્રકાશમાં, ટ્રિબ્યુનલે તેનો નિષ્કર્ષ અગાઉ રજૂ કરવામાં આવેલા ફકરામાં નોંધ્યો હતો. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ, અમારા અભિપ્રાય મુજબ, સંબંધિત સામગ્રી પર આધારિત હતો અને સદર એક્ટની કલમ ૬૬ હેઠળના સંદર્ભમાં તેમાં દખલ કરી શકાય તેમ નહોતું.

હાઈકોર્ટે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર મેનેજિંગ એજન્સી મેળવવાના હેતુથી નહીં પરંતુ સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ તરીકે ખરીદવામાં આવ્યા હતા, તે હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે અપીલકર્તાએ તે શેરની ખરીદી માટે લોન લીધી હતી અને ત્યારબાદ ૬૨,૫૦૦ શેરમાંથી ૪૩,૭૦૦ શેર ટ્રાન્સફર કર્યા હતા. રામનારાયણ સન્સ (પ્રા.) લિ. વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇનકમ-ટેક્સ ના કેસમાં આ કોર્ટે અવલોકન કર્યા મુજબ આ સંજોગો પોતે જ એવું દર્શાવતા નથી કે શેરની ખરીદી મેનેજિંગ એજન્સીના સંપાદનને સરળ બનાવવા માટે નહોતી. તે કેસમાં અપીલકર્તા કંપની શેરો અને જમીનગીરીઓમાં ડીલર હતી અને કેટલીક કંપનીઓ માટે મેનેજિંગ એજન્ટ તરીકે વ્યવસાય કરતી હતી. ટેક્સટાઇલ-મિલની મેનેજિંગ એજન્સી મેળવવા માટે, અપીલકર્તા કંપનીએ સાસૂન ડેવિડ એન્ડ કંપની પાસેથી, જેઓ તેના મેનેજિંગ એજન્ટ હતા, મિલના ૧,૫૦૭ શેર શેર દીઠ

રૂ. ૨,૩૨૧-૮-૦ ના ભાવે ખરીદ્યા હતા જ્યારે શેરની બજાર કિંમત રૂ. ૧,૬૧૦ હતી. સાસૂન ડેવિડ એન્ડ કંપની પાસે રહેલા મિલના બાકીના ૧,૦૦૦ શેર અપીલકર્તા કંપનીના ડિરેક્ટરો દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવ્યા હતા. બે મહિના પછી અપીલકર્તા કંપનીએ તેમાંથી ૪૦૦ શેર રૂ. ૧,૭૮,૪૩૮ ના ગુકસાન સાથે વેચ્યા. સદર ગુકસાનને ટ્રેડિંગ લોસ તરીકે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંદર્ભમાં પ્રશ્ન ઉભો થયો કે શું શેરની ખરીદીને સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડનું સંપાદન ગણી શકાય. ઉપરોક્ત પ્રશ્ન પર વિચાર કરતા, આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"શેર ખરીદવાથી જેણે મેનેજિંગ એજન્સીના સંપાદનમાં સુવિધા આપી હતી, એક મૂડી સંપત્તિ હસ્તગત કરવામાં આવી હતી અને માત્ર એટલા માટે કે મેનેજિંગ એજન્સીનો ઉપયોગ નફો મેળવવા માટે થઈ શકે છે, મેનેજિંગ એજન્સીના સંપાદન તરફ દોરી ગયેલા શેરના સંપાદનને, આ શેરમાં વેપાર કરવાના ઇરાદાની ગેરહાજરીમાં, શેર વ્યવસાયના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડના સંપાદન તરીકે ગણી શકાય નહીં. અપીલકર્તાઓએ નિઃશંકપણે વ્યાજ પર ઉછીના લીધેલા નાણાંથી ડોન મિલ્સના શેર ખરીદ્યા હતા, પરંતુ તે સંજોગો પોતે જ શેરમાં વેપાર કરવાના ઇરાદાનો પુરાવો નથી. તેમજ અપીલકર્તાઓ શેરના ડીલર છે અને તેમના મેમોરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશન તેમને શેરનો વ્યવસાય કરવા માટે સત્તા આપે છે તે હકીકત પણ કેસના સંજોગોમાં કોઈ મહત્વ ધરાવતી નથી."

વધુમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"અપીલકર્તાઓ દ્વારા પાછળથી તેમાંથી કેટલાક શેરનો નિકાલ કરવાથી પણ મૂડી સંપાદન વેપારના સ્વરૂપમાં સંપાદનમાં ફેરવાઈ શકે નહીં."

તેથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે હાઈકોર્ટ દ્વારા પ્રશ્ન નંબર (૧) નો આપવામાં આવેલ જવાબ સાચો નહોતો. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, એવું તારણ કાઢવા માટે સામગ્રી હતી કે પ્રશ્નમાં રહેલા શેર અપીલકર્તા દ્વારા ઇન્ડિયા યુનાઈટેડ મિલ્સ લિ. ની મેનેજિંગ એજન્સી અને નિયંત્રણ મેળવવાના હેતુથી ખરીદવામાં આવ્યા હતા અને સદર શેર કરદાતાના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ નહોતા.

જ્યાં સુધી બીજા પ્રશ્નનો સંબંધ છે, અમને જણાય છે કે પક્ષકારોની સર્વસામાન્ય વાત છે કે જો પ્રશ્નમાં રહેલા શેર કરદાતાના સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ ન હોય, તો તે કિસ્સામાં તે શેરના વેચાણ પર થયેલ નફો સદર એક્ટની કલમ ૧૨-બી હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર કેપિટલ ગેઈન ગણાશે. ખરેખર, અપીલકર્તા દ્વારા તેના ૩૦/૦૩/૧૯૪૯ ના રોજના પત્રમાં આ જ અરજ કરવામાં આવી હતી. હકીકતો જોતા પણ, અમારો અભિપ્રાય છે કે તે શેરના વેચાણ પર થયેલ નફો સદર એક્ટની કલમ ૧૨-બી હેઠળ આવકવેરાને પાત્ર કેપિટલ ગેઈન છે. અમે તે મુજબ પ્રશ્ન નંબર (૨) નો જવાબ આપીશું.

તેથી, અમે અપીલ સ્વીકારીએ છીએ, હાઈકોર્ટનો ચુકાદો બાજુ પર રાખીએ છીએ અને તેના દ્વારા રિફર કરવામાં આવેલા પ્રશ્નોના આપેલા જવાબોને રદ

કરીએ છીએ અને ઉપર સૂચવેલા જવાબો તેની જગ્યાએ આપીએ છીએ.
અપીલકર્તા આ કોર્ટના તેમજ હાઈકોર્ટના ખર્ચ માટે હકદાર રહેશે.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.